

บทคัดย่อ

จากการศึกษาวิจัยพบว่า ภายใต้ความต่างของระบบนิเวศและวัฒนธรรมชุมชน/กลุ่มชาติพันธุ์ แต่ละชุมชนจะมีระบบการจัดการที่ดินน้ำป่าเป็นของตนเองเพื่อการผลิต และดำรงชีพในเขตป่าอยู่ในระดับหนึ่ง โดยมีการควบคุมดูแลด้วยกฎระเบียบมากน้อยตามแต่ศักยภาพและเงื่อนไขปัจจัยภายในแต่ละชุมชน โดยชุมชนจะมีการจัดการทรัพยากรอย่างเป็นองค์รวม เชื่อมโยงสัมพันธ์กันด้วยระบบคิดความเชื่อและวัฒนธรรมของตนเอง โดยเฉพาะการจัดการที่ดินชุมชนได้สร้างมาตรการในการที่จะดูแลมิให้มีการขยายพื้นที่ถือครอง และป้องกันมิให้เปลี่ยนการถือครองไปให้กับบุคคลอื่นที่จะนำที่ดินไปใช้ประโยชน์ผิดไปจากเป้าหมายเดิม ขณะเดียวกันชุมชนได้สร้างระบบดูแลป่าและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ด้วย แต่ก็ยังไม่ได้รับการยอมรับอย่างเต็มที่จากหน่วยงานภาครัฐ ซึ่งยังมีความหวาดระแวงไม่ไว้วางใจและไม่มั่นใจว่าชุมชนจะจัดการได้ ดังนั้นจึงพบสิ่งที่เป็น”ปัญหาร่วมกัน”ในทุกชุมชน/พื้นที่ศึกษาคือ พื้นที่ทำกิน ที่อยู่อาศัยของชุมชนซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในพื้นที่เขตป่าของรัฐนั้นจะไม่ได้รับการรับรองสิทธิ ไม่มีเอกสารสิทธิ และไม่มีการสร้างความชัดเจนเรื่องขอบเขตพื้นที่ร่วมกันระหว่างหน่วยงานรัฐกับชุมชน (เขตชุมชน/เขตรัฐ) ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาความขัดแย้ง คดีความระหว่างชุมชนด้วยกันเองและ ชุมชนกับหน่วยงานของรัฐเสมอมา

ดังนั้นข้อเสนอ/ข้อเรียกร้องเพื่อแก้ไขปัญหาที่ดินน้ำป่าจากทุกชุมชน จึงต้องการให้รัฐ”รับรองสิทธิ”ที่ชุมชนพึงมีพึงได้ หรือให้”สิทธิชุมชน”ในการดูแลจัดการทรัพยากร และปรับเปลี่ยนทัศนคติที่มีต่อชุมชน แล้วหาแนวทางแก้ไขร่วมกันเพื่อสร้างความมั่นใจให้แก่กันและกัน และสร้างความมั่นคงให้แก่ชุมชนและทรัพยากรสิ่งแวดล้อม โดยใช้ระบบการจัดการดั้งเดิมของชุมชน ผสมผสานกับระบบการจัดการแบบใหม่(หลักวิชาการ/หลักกฎหมาย)

นอกจากนั้น จากกระบวนการและแนวทางการจัดการปัญหาที่ดินในเขตป่าบนความต่างของระบบนิเวศและวัฒนธรรมชุมชน/กลุ่มชาติพันธุ์เพื่อให้ได้มาซึ่ง ”ข้อมูลความรู้และข้อเท็จจริง” ที่จะนำมาสู่การหารือและร่วมแสวงหามาตรการและแนวทางแก้ไขปัญหาดินในเขตป่าของชุมชนนั้นพบว่า มีสิ่งที่เหมือนกันและสิ่งที่ต่างกัน ซึ่งเป็นสิ่งที่ควรทำ/ไม่ควรทำในกระบวนการจัดการปัญหาที่ดินในเขตป่าได้แก่

1.สิ่งที่เหมือนกัน และควรนำไปปฏิบัติ

-กระบวนการจัดการปัญหาที่ดินต้องเป็นไปอย่างเป็นขั้นเป็นตอนไม่ก้าวกระโดด และเป็นระบบการจัดการที่เน้นการแก้ปัญหาเชิงสร้างสรรค์ โดยนำมาตรการผ่อนปรนของทางราชการ ข้อปฏิบัติที่ชุมชนยอมรับว่าจะดำเนินการ และข้อมูลทางวิชาการที่เป็นกลางมาพิจารณาร่วมกัน

-กระบวนการมีส่วนร่วมของ"กลไกการจัดการ"ปัญหาที่ดินในแต่ละระดับ ตั้งแต่ระดับนโยบาย ระดับสั่งการและระดับปฏิบัติงานในพื้นที่ ต้องประกอบด้วยหน่วยงานและบุคคลที่เกี่ยวข้องกับปัญหาโดยตรง โดยเน้นการเข้ามามีส่วนตั้งแต่เริ่มต้นร่วมคิดร่วมตัดสินใจ ร่วมทำและร่วมรับประโยชน์ร่วมกัน ภาวศึความร่วมมือหลักๆในการจัดการปัญหาที่ดินก็คือภาคเอกชน ภาคชุมชน/อปท. ภาคราชการ ภาควิชาการ

2.สิ่งที่ต่างกัน และควรคำนึงถึง

- ความต่างของระบบนิเวศและวัฒนธรรมชุมชน/กลุ่มชาติพันธุ์
- ความต่างของเงื่อนไข/ปัจจัยภายใน-นอกชุมชน/พื้นที่
- ข้อตกลงมาตรการและแนวทางจัดการที่ดินในแต่ละชุมชนไม่จำเป็นต้องเหมือนกันเนื่องจากแต่ละชุมชนมีเงื่อนไข/ปัจจัยและบริบทต่างกัน แต่ต้องไม่ขัดกับหลักการสำคัญคือ "ชุมชนอยู่ร่วมกับดิน น้ำป่าได้ โดยรวมอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรสิ่งแวดล้อมและพัฒนาอาชีพที่มั่นคงเพื่อให้เกิดความสมดุล และมีความยั่งยืนสืบไป" โดยเน้นระบบ"การจัดการเชิงซ้อน" ที่มองเห็นและให้ความสำคัญต่อ "มิติด้านวัฒนธรรมจารีตชุมชน" และ"มิติด้านกฎหมาย" ที่สอดคล้องกับระบบนิเวศและวัฒนธรรมของชุมชน ซึ่งเป็นการปรับความสัมพันธ์เชิงอำนาจใหม่เพื่อให้เกิด"สมดุลแห่งอำนาจ"ในการจัดการทรัพยากรส่วนรวมร่วมกันอย่างแท้จริง

แนวทางการสร้างความยั่งยืนเพื่อแก้ปัญหาที่ดินและความยากจน (ชุมชนดำรงอยู่/ที่ดินไม่เปลี่ยนมือ/ป่าไม่ถูกทำลาย) มี3 ด้านได้แก่

- ความยั่งยืนในการถือครอง โดยร่วมกันพิจารณาลักษณะรูปแบบประเภทการให้สิทธิที่เหมาะสมเช่นให้เอกสารสิทธิ แต่ไม่ใช่กรรมสิทธิ์ในเขตป่า/ไม่ให้ขาย/ตรวจสอบติดตามได้
- ความยั่งยืนในการดำรงชีพ โดยหาแนวทางวิธีการแก้จน สร้างสาธารณูปโภคพื้นฐาน/เสริมอาชีพ/จัดแผนการตลาด/สร้าง"ทุน"ชุมชน/ ใช้แนวแก้จนศตจ.ปชช.
- ความยั่งยืนในด้านสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ โดยปลูกสำนึกการอนุรักษ์ฟื้นฟู/ผสมผสานวิถีวัฒนธรรมชุมชนกับหลักวิชาการ